

قابل استفاده دانشجویان کارشناسی و داوطلبان آزمون کارشناسی ارشد
علوم تربیتی ۱

مقدمات برنامه ریزی آموزشی و درسی

مؤلفان: فاطمه صفرزاده مقدم

سرشناسه	: صفرزاده مقدم، فاطمه، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: مقدمات برنامه‌ریزی آموزشی و درسی شامل: مجموعه علوم تربیتی (۱) قابل استفاده دانشجویان کارشناسی و داوطلبین آزمون کارشناسی ارشد/ مولف فاطمه صفرزاده مقدم؛ [برای] مؤسسه آموزش عالی آزاد پارسه.
مشخصات نشر	: تهران: حرکت نو، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ج: بدون شماره گذاری: مصور (بخشی رنگی)، جدول (بخشی رنگی)، نمودار (بخشی رنگی).
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۳۴۷-۳۶-۳
وضعیت فهرست نویسی	: کتابخانه.
یادداشت	: دانشگاه‌ها و مدارس عالی - ایران - آزمون‌ها.
موضوع	: برنامه‌ریزی آموزشی - آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
موضوع	: برنامه‌ریزی آموزشی - راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع	: برنامه‌ریزی آموزشی - آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
موضوع	: برنامه‌ریزی آموزشی - راهنمای آموزشی (عالی)
شناسه افزوده	: مؤسسه آموزش عالی آزاد پارسه
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۱ م ۵۷۳ - ۱۳۸۵ م ۵۷۳ - ۱۳۸۵ م ۵۷۳
رده‌بندی دیویی	: ۳۷۸/۱۶۶۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۵۳۴۱۳

عنوان کتاب	: مقدمات برنامه‌ریزی آموزشی
مؤلف	: فاطمه صفرزاده مقدم
ناشر	: حرکت نو
نوبت چاپ	: اول - ۱۳۹۱
شمارگان	: ۱۰۰۰
طرح جلد	: مؤسسه آموزش عالی آزاد پارسه
قیمت	: ۱۶۰۰۰ تومان
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۳۴۷-۳۶-۳

تمام حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به مؤسسه آموزش عالی آزاد پارسه است.
هر گونه چاپ و تکثیر از محتویات این اثر بدون اجازه کتبی مؤسسه آموزش عالی آزاد پارسه ممنوع است،
متخلفان به موجب بند ۵ از ماده قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان و هنرمندان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.
نقل مطالب این اثر با ذکر منبع بلامانع است.

یادداشت ناشر

خرد دستانم گیرد به هر دو سرای	خرد رهنمای و خرد دلگشای
تو بی چشم شادان جهان نسیری	خرد چشم جان است چون بنگری
به گیتی پیوی و به هر کس بگوی	به گفتار دانشدگان راه جوی
از آموختن یک زمان نغروی	ز هر دانش چون سخن بشنوی
فردوسی	

در دنیایی زندگی می‌کنیم که تکنولوژی به پیش‌پاافتاده‌ترین جنبه‌های زندگیمان سرک می‌کشد و همه مرزهایش را دورورداخته، در این میانه دسترسی به متون و منابع نگارشی با یک کلیک میسر می‌شود و هر فرد می‌تواند صاحب کتابخانه‌ای بزرگ باشد، اما با تمام این تفاسیر، آنچه شگفت‌انگیز است محل انسانها به داشتن و خواندن کتاب‌های واقعی است، کتاب‌هایی از جنس کاغذ و جوهر که سالهاست از نسلی به نسل دیگر در سفرند و چرخ‌های سترگ تکنولوژی را به حرکت درمی‌آورند. شاید این خاصیت کاغذ و جوهر است که گویی با علم و دانش پیمانی ناگسستنی بسته است، اتاق اساتید بزرگ دانشگاه را که نگاه می‌کنی نخستین و برجسته‌ترین نکته‌ای که نظرت را جلب می‌کند کتابخانه‌های غنی و کتب منبع آنهاست که همگی شاید یادگار روزگار دانشجویی و علم‌آموزیشان بوده است.

مؤسسه آموزش عالی آزاد پارسه نیز آرزو دارد کتابهایش همواره همراه شما باشند از این روست که حداکثر تلاش خود را کرده تا این کتابها علاوه بر دربرگیری همه نکاتی که برای یک دانشجوی کنکوری مورد نیاز است با بیانی روان و قابل فهم کلیه مطالب و مباحث آکادمیک را شرح و بسط دهد تا خواننده را از رجوع به کتابهای مشابه بی‌نیاز کند و سالها در کتابخانه‌های شما به عنوان مرجعی ماندگار و جامع حضور داشته باشد.

پارسه دغدغه‌ای دیگر نیز دارد، امروز که اکثریت نسل جوان جامعه ما دارای تحصیلات عالی هستند، جای تفکر و تأمل بسیار است که سرانه کتاب و کتابخوانی هر ایرانی از جایگاه نازلی در میان دیگر کشورهای دنیا برخوردار باشد. این حقیقت تلخ تری نمایان وقتی نگاهی به پیشینه فرهنگ و هنر در این مرز و بوم بیاندازیم که هیچ کس نمی‌تواند منکر بی‌حاشی و شکوهش باشد. شاید وظیفه هر انسان دلسوز و نهاد آموزشی و فرهنگی این است که در راه اعتلای مجدد این فرهنگ گام بردارد چرا که این قدم‌ها هر چند کوچک هم که باشد می‌تواند مقدمه‌ای گردد برای خیزی بلند و سرفرازانه به جایگاه برتفع اسلاف بزرگ و ماندگارمان. پارسه نیز بر خود بایسته می‌داند با رویکردهای فرهنگی، مانند اهدا کتاب و تجهیز کتابخانه‌ها به سهم خود در پیشبرد این جریان همت گمارد و امیدوار است در آینده نزدیک شاهد شکوفایی دوباره این فرهنگ فاخر در کشورمان باشد. در پایان از زحمات جناب آقای عباس ثامنی و سرکار خانم فاطمه اقشار به عنوان تیم طراحی جلد مجموعه کتاب‌های کنکوری جدید پارسه تقدیر و تشکر به عمل می‌آید.

مؤسسه آموزش عالی آزاد پارسه از شما تقاضا دارد تا نظرات و پیشنهادات خود را در مورد کتابهای این مؤسسه به پست الکترونیکی به آدرس CRM@parseh.ac.ir ارسال کنید تا هر روز و با یکدیگر به سمت بهتر شدن پیش رویم.

پارسه

مقدمه

ای نسخه نامه الهی که تویی
بیرون ز تو نیست آنچه در عالم هست
ای آینه جمال شاهی که تویی
از خود بطلب هر آنچه خواهی که تویی

موسسه آموزش عالی آزاد پارسه، انتخاب صحیح و آگاهانه شما دانشجویان عزیز را ارج و سپاس نهادن و آینه درخشانی را برای شما آرزومند است. تنوع و تعدد منابع کنکور کارشناسی ارشد و همچنین فرصت کم برای جمع آوری و مطالعه همگی این منابع آموزشی، همواره از جمله دغدغه‌های اصلی دانشجویان می‌باشد. امید است کتاب حاضر که در برگیرنده مطالب مهم و مفیدی است، منابع کنکور کارشناسی ارشد است، رضایت خاطر شما را فراهم نموده و با صرفه‌جویی در وقت و یادگیری کاملاً هدفمند، راه حل مناسبی برای این مسئله باشد. آرزومندیم توانستیم در این اثر، نیاز شما را جهت کسب رتبه برتر در آزمون ارشد پاسخ گفته باشیم.

ایده گردآوری و تألیف این مجموعه، پاسی‌های فراوانش به دوران طاقت فرسای آمادگی کنکور کارشناسی ارشد باز می‌گردد. پیوستگی، پراکندگی و کهنه بودن منابع فارسی زبان و دشواری در دسترسی به منابع و ادبیات جهانی از بزرگترین دغدغه‌های نگارنده در طول سالیان گذشته بوده است. در نهایت امر بر آن شده با تکیه بر فرصت‌های مطالعاتی، پژوهشی و دروس دانشگاهی، مجموعه‌ای را در خور سال داوطلبان کنکور فراهم آورم، بی آنکه ادعایی در خصوص تألیف داشته باشم. این مجموعه به اساتید و پژوهشگران تعلق دارد که ذکر نام آنان در پایان کتاب و در فهرست منابع رفته است و اینجانب تنها به بازخوانی و گردآوری مطالب و ایجاد پیوستگی معنادار میان سرفصل‌ها و عناوین مرتبط با آن پرداخته‌ام تا آنچه پیش روی خواننده قرار می‌گیرد از انسجام و پیوستگی لازم برای یادگیری برخوردار باشد؛ پیوستگی و انسجامی که در دیگر منابع مرتبط با موضوع آمادگی کنکور کارشناسی ارشد کمتر بدان توجه و پرداخته شده است.

نقطه امید دیگر نزد نگارنده آن است که این مجموعه فرصتی را برای رقابت عادلانه‌تر برای کسانی فراهم می‌آورد که از توانایی مالی لازم برای بهره‌جستن از کلاس‌های حضوری مؤسسات خصوصی برخوردار نمی‌باشند و زمینه‌ای را برای درک نظام‌مند از مطالب تخصصی رشته تحصیلی‌شان فراهم می‌آورد.

در این مجموعه تلاش نگارنده بر آن بوده تا با استفاده از منابع سستی فارسی زبان و با توجه به تغییرات محتوایی در سؤالات سال‌های گذشته و گرایش به سوی ادبیات متأخر جهانی، از جدیدترین و سودمندترین منابع بهره‌برداری گردد تا مخاطبین و داوطلبان را با آمادگی بیشتر ذهنی، برای رقابت علمی مهیا سازد.

محتوای این کتاب مطابق با سرفصل‌هایی است که در آزمون کارشناسی ارشد مورد استفاده قرار می‌گیرد. در انتهای هر فصل تست‌های طبقه‌بندی شده آزمون کارشناسی ارشد ۱۰ سال

گذشته جهت خودسنجی شما عزیزان قرار دارد. اکنون به مرور مختصر از مباحث این اثر می‌پردازیم.

در فصل اول ماهیت تکنولوژی آموزشی، تعریف اصطلاحات، تاریخچه پیدایش و تحول آن بررسی شده و ارتباط این رشته را با سایر رشته‌های علوم تربیتی بیان کردیم. فصل دوم اختصاص به الگوهای آموزشی و مراحل آماده‌سازی دارد. فصل سوم مراحل طراحی منظم آموزشی و الگوهای طراحی آموزشی شرح داده شده است. در فصل چهارم توصیف ارزشیابی، انواع آن و الگوی عمومی ارزشیابی مطرح شده است. فصل پنجم به تعریف ارتباط و انواع مدلهای ارتباطی اختصاص دارد. فصل ششم کاربرد تکنولوژی آموزشی در تعلیم و تربیت و رویکرد سیستمی را مطرح می‌کند. در فصل هفتم راهبردهای اساسی آموزش مطرح می‌شود. فصل هشتم اختصاص به اهداف آموزشی و شاخص‌های شایستگی دارد. در فصل نهم انواع تکنیک‌های آموزشی گروهی، معاینه و معایب آن را توضیح داده شده است. فصل دهم که بیشترین سوالات آزمون کارشناسی ارشد را به خود اختصاص می‌دهد، راجع به رسانه‌های آموزشی، طبقه‌بندی، نحوه کاربرد و محاسن و معایب آنها می‌باشد. در فصل یازدهم و دوازدهم تکنیک‌های یادگیری انفرادی و گروهی محاسن و معایب آنها بررسی شده است. فصل سیزدهم درباره مراکز منابع و نقش آن در سیستم‌های آموزشی مختلف است. در فصل چهاردهم نقش رایانه در تعلیم و تربیت بررسی می‌گردد و فصل پانزدهم نگاهی اجمالی به روندهای فعلی و بعدی تکنولوژی آموزشی دارد.

در پایان بر خود لازم می‌دارم تا از زحمات تمامی اساتیدی که در سالیان گذشته مشوق اینجانب بوده‌اند، قدردانی کرده و از مدیریت محترم مؤسسه پارسه و همکاران گرامی در بخش انتشارات، به جهت فراهم نمودن فرصت مناسب برای انتشار این مجموعه تشکر و سپاس فراوان دارم.

بدون شک این کتاب، خالی از اشکال و خطا نیست، راهنمایی‌ها و نظرات مخاطبین می‌تواند کمک مؤثری در ارتقاء آن نماید. نگارنده پذیرای تمامی نقدها و پیشنهادات مخاطبین می‌باشد. لطفاً با ارائه پیشنهادات و انتقادات خود ما را در ارتقاء کمی و کیفی کتاب یاری نمایند.

«هیچ ژنرالی هیچ جنگی را شروع نمی‌کند، مگر باور داشته باشد که پیروز می‌شود»

جنگ شما شروع شده است،

شما مجبور هستید که پیروز شوید ...

ایزد یارتان

فاطمه صفرزاده مقدم

فصل اول: مفاهیم اولیه برنامه‌ریزی آموزشی و درسی

۲	برنامه‌ریزی چیست؟
۳	ارکان پنج‌گانه هر برنامه
۳	مفاهیم برنامه‌ریزی
۳	دوراندیشی برنامه‌ریزی آموزشی
۴	آموزش و پرورش چیست؟
۴	مفهوم برنامه‌ریزی آموزش و پرورش
۵	اهمیت برنامه‌ریزی آموزش و پرورش
۹	انواع برنامه‌ریزی آموزش و پرورش
۱۲	سطوح برنامه‌ریزی آموزش
۱۸	الگوهای برنامه‌ریزی آموزشی

فصل دوم: تاریخچه اجمالی برنامه‌ریزی آموزشی و درسی و مراحل تحول آن

۳۵	تاریخچه برنامه‌ریزی آموزشی و درسی
۳۶	آموزش در اجتماع در حال تحول
۳۷	مفهوم توسعه
۴۰	پیشرفت برنامه‌ریزی آموزشی در جهان
۴۰	تحول برنامه‌ریزی آموزش و پرورش
۴۳	تاریخچه مختصر برنامه‌ریزی آموزش و پرورش در ایران

فصل سوم: اصول برنامه‌ریزی و مبانی تهیه و تنظیم برنامه

۵۱	اصول برنامه‌ریزی آموزش و پرورش
۵۲	اصول مقدماتی برنامه‌ریزی آموزش و پرورش
۵۲	اصول عمومی برنامه‌ریزی آموزش و پرورش
۵۳	اصول متمم برنامه‌ریزی آموزش و پرورش
۵۵	مبانی تهیه و تنظیم برنامه
۵۵	تصمیم‌گیری در برنامه‌ریزی آموزش و پرورش
۵۶	تعیین هدف‌ها
۶۷	تعیین محدوده منابع و امکانات
۷۰	تعیین راهبردها و اولویت‌ها

فصل چهارم: مدل‌های برنامه‌ریزی آموزش و پرورش

۸۳	مدل‌های پیش‌بینی کننده و تشریح کننده
۸۴	انواع مدل‌های برنامه‌ریزی آموزش و پرورش
۸۵	انواع مدل‌های برنامه‌ریزی آموزش و پرورش از نظر میانی ریاضی
۸۷	انواع مدل‌های برنامه‌ریزی آموزش و پرورش از نظر دامنه عمل
۸۸	محدودیت‌های مدل‌های برنامه‌ریزی آموزشی
۸۸	مدل آسپایی توسعه آموزش و پرورش
۸۸	مدل چسواس روش‌های برنامه‌ریزی آموزشی برای کشورهای در حال رشد
۸۹	مدل‌های اقتصادی برنامه‌ریزی آموزش و پرورش

فصل پنجم: پیش نیازهای برنامه‌ریزی آموزشی

۱۰۰	پیش بایست‌های برنامه‌ریزی آموزشی
۱۰۰	تعریف نظام آموزشی
۱۰۱	انواع نظام برنامه‌ریزی آموزشی و درسی
۱۰۳	تعریف برنامه‌ریزی آموزشی و محدوده آن

۱۰۵ ستاد سازمانی برنامه‌ریزی آموزشی

۱۰۵ گردآوری اطلاعات برای برنامه‌ریزی: پایگاه اطلاعاتی (داده‌ها)

۱۰۷ آگاهی از سیاست‌های توسعه کشور

۱۱۳ فصل ششم: تشخیص کژی‌ها و کاستی‌های نظام آموزشی

۱۱۴ تعریف تشخیص

۱۱۴ زمینه‌های تشخیص عوامل درونی نظام آموزشی

۱۱۴ زمینه‌های تشخیص عوامل بیرونی نظام آموزشی

۱۱۵ ابزار تشخیص

۱۱۵ محاسبه نرخ‌ها

۱۱۷ محاسبه نسبت‌ها

۱۱۸ تجزیه و تحلیل یک گروه سنی

۱۱۸ محاسبه نابرابری‌ها

۱۱۹ تجزیه و تحلیل وضعیت کارکنان و امکانات در نظام آموزشی

۱۲۰ تجزیه و تحلیل مالی

۱۳۲ فصل هفتم: تدوین و استفاده از شاخص‌ها در برنامه‌ریزی آموزشی

۱۳۲ استفاده از شاخص‌ها در برنامه‌ریزی آموزشی

۱۳۲ موارد کاربرد شاخص‌ها

۱۳۲ شاخص‌های درون داد نظام آموزشی

۱۳۳ شاخص‌های فرایند نظام آموزشی

۱۳۴ شاخص‌های برون داد نظام آموزشی

۱۳۴ شاخص‌های مرتبط با شرایط سیاسی و اجتماعی - اقتصادی

۱۴ فصل هشتم: تهیه برنامه آموزشی کشور، اجرا و ارزیابی آن

۱۴۲ مراحل تهیه برنامه آموزشی کشور

۱۴۲ قسمت‌های مختلف یک برنامه

۱۴۲	تدوین هدف‌های برنامه آموزشی کشور
۱۴۳	روش مبتنی بر تقاضای اجتماعی - فرهنگی
۱۴۵	روش مبتنی بر تقاضا برای نیروی انسانی
۱۴۷	تعیین منابع مورد نیاز برنامه آموزشی کشور
۱۴۷	منابع آموزشی
۱۴۸	منابع مالی
۱۴۹	اجرا و ارزیابی برنامه آموزشی کشور
۱۴۹	اجرای برنامه
۱۵۰	نظارت
۱۵۴	اصلاح و تجدیدنظر در برنامه

فصل نهم: ماهیت برنامه‌ریزی درسی و مفاهیم مربوط به آن

۱۶۲	مفهوم برنامه درسی
۱۶۲	مفهوم رویکرد برنامه درسی و انواع آن
۱۶۴	مراکز و طرح‌های برنامه درسی
۱۶۴	برنامه‌ریزی درسی و استقلال معلم
۱۶۵	برنامه درسی و آموزش
۱۶۵	نظریه در برنامه درسی
۱۶۶	دیدگاه‌های برنامه درسی
۱۶۸	ایدئولوژی‌های برنامه درسی
۱۷۰	طیف دیدگاه‌های تربیتی
۱۸۱	برنامه درسی به عنوان فرهنگ
۱۸۲	طراحی برنامه درسی
۱۸۳	برنامه‌ریزی درسی مدرسه محور

۱۸۴	نامی در ماهیت نظام مندرک برنامه ریزی درسی
۱۸۵	برنامه درسی پنهان، برنامه درسی بوج و برنامه درسی بوج پنهان
۱۸۷	مراحل برنامه ریزی درسی

فصل دهم: مبانی فلسفی روانشناختی و جامعه‌شناختی برنامه‌ریزی درسی

۲۰۰	مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی
۲۰۰	رابطه فلسفه با برنامه درسی
۲۰۰	ارتباط حوزه‌های فلسفه با آموزش و پرورش
۲۰۴	منطق آموزش و پرورش
۲۰۵	مکاتب فلسفی و آموزش و پرورش
۲۱۱	طبقه‌بندی مکاتب فلسفی و فلسفه‌های تربیتی
۲۱۳	مبانی روانشناختی برنامه‌ریزی درسی
۲۱۳	روانشناسی و برنامه درسی
۲۱۳	چرا به مطالعه یادگیری می‌پردازیم؟
۲۱۴	نظریات مختلف در زمینه یادگیری
۲۱۵	برنامه درسی و تفکر
۲۱۶	اصول پرورش تفکر خلاق و انتقادی در کلاس درس
۲۱۶	حل مساله و برنامه درسی
۲۱۶	مبانی جامعه‌شناسی برنامه‌ریزی درسی
۲۱۷	جامعه
۲۱۷	فرهنگ
۲۱۷	برنامه درسی و عناصر مهم فرهنگ
۲۱۷	برنامه درسی و میراث فرهنگی
۲۱۸	شناخت مشکلات اجتماعی حال و آینده جامعه و تلاش برنامه در مقابله با آنها

فصل یازدهم: توضیح مشخصات تجارب یادگیری مفید برای رسیدن به انواع مختلف هدف‌های آموزش و پرورش

۲۳۲	چگونه می‌توان تجارب و فعالیت‌های یادگیری را برای آموزش موثر سازمان داد؟
۲۳۵	انتخاب محتوای برنامه درسی
۲۳۵	ساختار رشته درسی
۲۳۶	مطالب اساسی یا مفاهیم کلیدی
۲۳۶	شیوه عرضه نمونه‌ای از مطالب
۲۳۶	ضوابط عملی برای انتخاب محتوا
۲۳۷	جدول هدف و محتوا
۲۳۸	مراحل تحلیل محتوا
۲۳۸	تکنیک‌های متداول در تحلیل کتاب‌های درسی
۲۳۸	عوامل موثر در طراحی و تهیه کتاب‌های درسی
۲۳۹	راهنماهای شناختی
۲۳۹	ویژگی‌های مطلوب کتاب درسی (طرح ۲۰ معیاری)
۲۴۰	چگونگی درجه‌بندی و تحلیل
۲۴۰	ارزیابی سطوح خوانایی متون
۲۴۰	روش‌های تعیین سطوح خوانایی

فصل دوازدهم: تهیه و تولید مواد آموزشی

۲۵۶	مواد و وسایل آموزشی و سازماندهی آنها
۲۵۶	اجزای بسته آموزشی
۲۵۷	سازماندهی مواد آموزشی
۲۵۹	گروه تدوین‌کننده برنامه درسی
۲۵۹	ارزیابی در موقع تدوین برنامه درسی

۲۶۰

نوع داده‌های مورد استفاده در ارزیابی تکوینی

فصل سیزدهم: اجرای برنامه درسی جدید

۲۷۲

ایجاد شرایط اجرای برنامه درسی

۲۷۲

جنبه‌های اشاعه برنامه درسی

۲۷۲

گزینه‌هایی برای سازماندهی

۲۷۳

نظارت و بازنگری

۲۷۳

تجدیدنظر و تکمیل مواد درسی

۲۷۳

کنترل کیفیت برنامه درسی

۲۷۳

بازنگری

فصل چهاردهم: ارزشیابی

۲۸۰

ارزشیابی برنامه درسی

۲۸۰

تفاوت ارزشیابی و سنجش

۲۸۰

کارکردهای عمده ارزشیابی

۲۸۱

انواع ارزشیابی

۲۸۲

کاربرد

۲۸۲

نیاز به ارزشیابی

۲۸۳

نکات اساسی درباره ارزشیابی

۲۸۳

رویه‌های ارزشیابی

۲۸۴

استفاده از نتایج ارزشیابی

۲۸۵

سایر ارزش‌ها و کاربرد رویه‌های ارزشیابی

۲۸۵

الگوهای ارزشیابی برنامه درسی

۲۸۵

ارزشیابی محصول برنامه درسی

۲۸۶

ارزشیابی از برنامه درسی